

Een bres in de muur

Tijdens de onofficiële WK-match tussen Kasparov en Kramnik in 2000 gold de 'Berlijnse Muur' in de Spaanse opening als ondoordringbaar.

De laatste tijd begint hij toch scheuren te vertonen. Door alle eeuwen heen trekken mensen muren op om zich te beschermen tegen bedreigingen van buiten. Denk aan de muren van talloze burchten in de middeleeuwen, de Chinese Muur en de Blijjnse Muur. Recent bouwt men op de Balkan alweer nieuwe muren in de vorm van hekwerken. Ditmaal om de vluchtelingenstroom vanuit Syrië en andere oorlogsgebieden tegen te houden. Uiteindelijk houdt echter geen enkele muur stand. Binnen de schaaksport is het niet anders. In twee openingsvarianten probeert zwart een muur te bouwen om het witte initiatief in een vroegtijdig stadium in te dammen. Je hebt de Stonewall (stenen muur) in de Hollandse opening en je hebt de Berlijnse Muur in de Spaanse opening. Die laatste gold als schier onneembaar, nadat Vladimir Kramnik in de onofficiële WK-match van 2000 in zijn zwart-partijen de topfavoriet Gary Kasp

rov er het leven mee zuur maakte. In de jaren erna werd deze openingsvariant diepgaand onderzocht, in een poging nieuw leven te blazen in het witte spel. Recent is de opening op topniveau in diverse toernooien aan de orde geweest en het blijkt dat men inderdaad weg heeft gevonden om het de zwartspeler moeilijk te maken. Ter illustratie volgen hier een partij en een partijfragment. Op het moment geldt de Italiaan

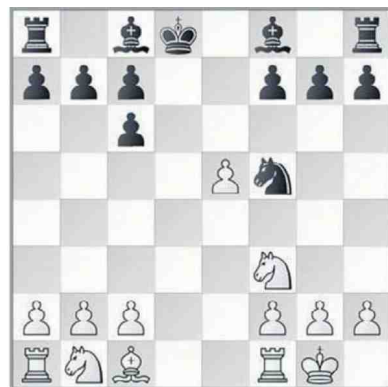

Diagram 1

Diagram 2

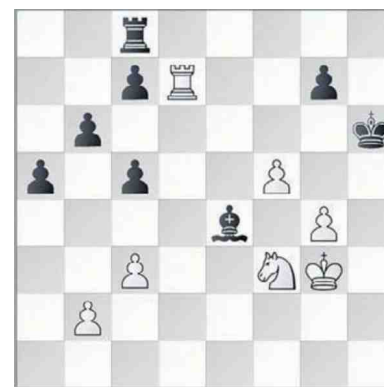

Diagram 3

Fabiano Caruana als een van de grote experts van deze opening. Hij speelt het systeem zowel met wit als met zwart. Tijdens het super-toernooi Norway Chess 2015 in juni in Stavanger wist hij met wit regerend wereldkampioen Magnus Carlsen te verslaan.

wit: Caruana - zwart: Carlsen 1. e4 e5 2. Pf3 Pc6 3. Lb5 Pf6 4. o-o Pxe4 5. d4 Pd6 6. Lxc6 dxc6 7. dxe5 Pf5 8. Dxd8 Kxd8

ZIE DIAGRAM 1

De uitgangsstelling van de Berlijnse Muur. Wit heeft het voordeel van vier tegen drie pionnen op de koningsvleugel en hoopt daar een vrijpion te maken. Zwart heeft het voordeel van het loperpaar en verwacht daar later

in het eindspel mee te domineren. 9. h3 h6 10. Td1+ Ke8 11. Pc3 Pe7 12. b3 Lf5 13. Pd4 Lh7 14. Lb2 Td8 15. Pce2 Pd5 16. c4 Pb4 17. Pf4 Tg8 18. g4 Pa6 19. Pf5 Pc5 20. Txd8+ Kxd8 21. Td1+ Kc8 22. La3 Pe6? ZIE DIAGRAM 2

Carlsen bezwijkt onder de druk die de witte stukken op zijn stelling uitoefenen. 22...Lxf5 was nodig om het gevaarlijke witte paard uit te schakelen. 23.Pxe6 Lxa3

De Zweed realiseert zich plotseling dat 23...fxe6? weerlegd wordt door 24.Le7!! (dreigt 25.Td8 mat). Nu kost 24...Lxe7 25.Pxe7+ de toren en na 24...b6 25.Td8+, Kb7 26.Lxf8, exf5 27.e6 is de witte e-pion niet van promotie af te houden. 24. Pexg7 Lf8

25.e6! Lxf5 26.Pxf5, fxe6 27.Pg3 en wits pionnenwals op de koningsvleugel is niet meer af te stoppen.

Dan nog een fragment uit de Europese Club Cup 2015 die afgelopen oktober werd gehouden in Skopje. Fabiano Caruana speelde daar de Berlijnse muur met zwart tegen Alexander Grischuk. Tot en met zet acht was de partij hetzelfde als de partij Caruana - Carlsen. Grischuk volgde daarna andere wegen.

ZIE DIAGRAM 3

Grischuk heeft Caruana's koning aardig omsingeld. Binnen enkele zetten is de Italiaan gedwongen een stuk te geven om niet mat te gaan.

34. Pe5 Kg5 35. Pf7+ Kf6 36. Kf4 Lxf5 37. gxf5 en wit won het eindspel.

Reacties en inzendingen aan: Henk van Gool. e-mail: vangool.henk@gmail.com

Op audiëntie bij een chess queen

Ter gelegenheid van het jaarlijkse vrijwilligstreffen van de Limburgse Schaakbond gaf damesgrootmeester Tea Lanchava een simultaan in het clublokaal van schaakvereniging Gess.

Op vrijdag 30 oktober werd in Sittard voor de tweede maal het vrijwilligstreffen van de Limburgse Schaakbond georganiseerd. Dit treffen is bedoeld om al die mensen die zich dagelijks inzetten voor de schaaksport in Limburg via een gezellige avond te danken voor hun werkzaamheden. Er wordt dan een simultaan geleverd uitgenodigd, die de aanwezigen uitdaagt voor een avondvullende partij schaak.

Ditmaal was Tea Lanchava te gast. Ze is grootmeester bij de dames en lid van het illustere gezelschap ChessQueens. Dit is een groep dames die tot de schaakelite van Nederland behoren en de stichting ChessQueens hebben opgericht. Die stichting verwerft sponsorgelden voor de training en deelname aan toernooien van hen zelf en van jonge talenten. De dames zetten zich in voor de stichting door, gezamenlijk of individueel, acte de présence te geven op allerlei

(schaak)evenementen in het land. Tevens werd op die bijeenkomst de oud-voorzitter van de Limburgse Schaakbond, Frank Clevers, nog eens in het zonnetje gezet voor zijn vele verdiensten binnen de schaakwereld. Hij werd benoemd tot erevoorzitter van de Limburgse Schaakbond. Van de KNSB was bestuurslid Jan Stomphorst aanwezig. Die beloofde Clevers nog meer eerbeton tijdens de komende Bondsraad.

Op zondag 25 oktober organiseerde DJC Stein het Limburgs Kampioenschap Snelschaken 2015. Dit kampioenschap was met onder meer vier grootmeesters zeer sterk bezet. Na een voorronde werden de deelnemers in finalegroepen ingedeeld, waarin ze elkaar allemaal via een minimatch tweemaal ontmoetten. Uiteindelijk speelden de twee grootmeesters Andrey Orlov en Vladimir Epishin een play-off om de titel. De laatste trok daarbij aan het langste eind, zodat Vladimir

Epishin de nieuwe snelschaakkampioen van Limburg is. Van 24 oktober tot en met 5 november heeft Max Warmerdam uit Tegelen, samen met een Nederlandse delegatie jonge schakers, deelgenomen aan de jeugd wereldkampioenschappen schaken in Porto Carras, Halkidiki (Griekenland). Warmerdam kwam uit in de leeftijdscatego-

rie tot zestien jaar. Na een wat moeizame start leek een hoge klassering uit het vizier. Een tijdlang bivakkeerde hij in de middenmoot van het toernooi. Door twee overwinningen in de slotronden wist hij toch nog een mooie eindklassering te bereiken. In een groep van 154 deelnemers eindigde hij met een score van zeven punten uit elf

Een vrolijke Tea Lanchava tijdens de simultaan.

wedstrijden op plaats dertig. Wereldkampioen in deze categorie werd de Duitser Roven Vogel met negen punten.

In de KNSB competitie zijn drie ronden gespeeld. De prestaties van de Limburgse clubs zijn wisselend. In klasse 1B heeft Voerendaal 1 het moeilijk. Na twee gelijke spelen en een nederlaag moet de ploeg voorlopig met een achtste plaats genoegen nemen. In klasse 2D doen DJC Stein en Venlo bovenin nog goed mee. DJC staat met vijf punten derde, Venlo met vier punten vijfde. Klasse 3H wordt gedomineerd door Voerendaal 2. Zij staan met de maximale score van zes punten op de eerste plaats. RSC 't Pionneke Roermond staat met vier punten en een derde plek op het vinkentouw. Helaas wacht Maastricht nog op zijn eerste punt.

Reacties en inzendingen aan: Henk van Gool, vangool.henk@gmail.com

Promotie of transformatie?

Wanneer een pion de overkant van het bord bereikt, moeten hem volgens de regels van het bord nemen en er een ander stuk voor in de plaats zetten. Is hier nu sprake van een promotie of een transformatie?

Het is al een tijdje herfst. De bladeren vallen van de bomen, bloemen en planten sterven af. De bomen blijven echter niet kaal, maar vormen in de lente weer een nieuw bladerdak. Zaden groeien uit tot nieuwe bomen, planten en bloemen in alle kleur en pracht die men zich kan voorstellen. De natuur laat elk seizoen een ander gezicht zien. Ze transformeert. Misschien transformeert een mens als hij sterft... Misschien transformeert een pion als hij de achterste rij van het schaakbord bereikt... Deze gedachte schoot door mijn hoofd, toen ik zag hoe iemand tijdens een schaakpartij erin slaagde een pion naar de overkant te brengen. De pion werd ingewisseld voor een ander stuk, in dit geval een dame. De parallel drong zich aan mij op. De pion legt een lange (levens)weg af vol hindernissen en bereikt ten slotte de overkant. Hij sterft en wordt iets anders. In de schaaksport wordt het promotie ge-

noemd. Maar klopt dat wel? Is hier geen sprake van transformatie? Het verschil in terminologie mag duidelijk zijn. Wanneer men promoveert, gebeurt er niets wezenlijks met de persoon zelf. Men blijft mens, alleen wat hoger in rang door verworven competenties of ervaring. Wanneer iets transformeert, wordt het wezenlijk anders. Het verandert van vorm, van essentie. Het krijgt andere eigenschap-

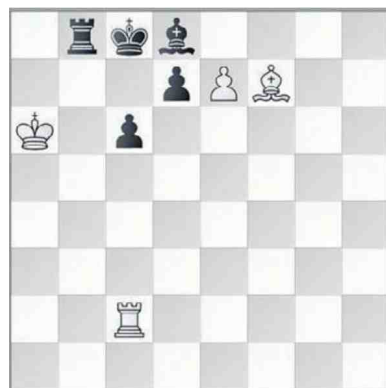

Diagram 1

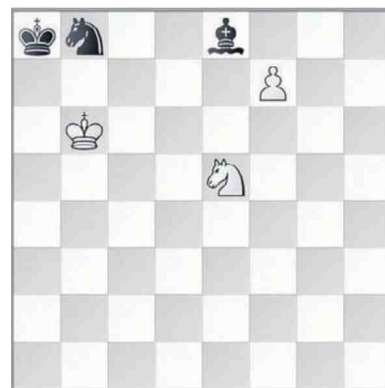

Diagram 2

pen. Zoals een rups een vlinder wordt. Een promoverende pion wordt dame, toren, looper of paard. Elk van deze stukken ziet er anders uit en functioneert anders. Het is geen pion meer. De term transformatie lijkt zo gezien geschikter dan de term promotie, om het proces van inruilen van een pion voor een ander stuk te beschrijven. Men kan echter ook redenen bedenken dat men bij de invoering van de spelregel voor de term promotie heeft gekozen. Schaken is een strijd tussen twee legers en bij de naamsbepaling heeft men in militaire termen gedacht. Een soldaat die een heldendaad verricht, of veel ervaring opdoet, promoveert

vaak in rang. Analoog hieraan is de heldendaad van een pion, om de achterste rij bij de tegenstander te bereiken, ook een promotie waard. De andere stukken zijn hoger in waarde, in rang, dan de pion. De belangrijkste reden zit hem waarschijnlijk in het meervoudige gebruik van de term transformatie. Men kan er bijvoorbeeld de verandering naar een ander partijdeel (opening - middenspel - eindspel) of de verandering van pionnenstructuur (open structuur - gesloten structuur) mee aanduiden. Het is verwarrend als dezelfde term voor verschillende processen gebruikt wordt. Promotie is duidelijk in die zin dat de term maar op één manier wordt gebruikt in het schaakspel.

Men zou kunnen concluderen dat de term transformatie een nauwkeurigere beschrijving is, maar dat om praktische redenen van de term promotie gebruik wordt gemaakt. De term promotie gebruik ik dan ook maar om het thema van twee aardige schaakopgaves aan te duiden, die in het boekje *Man & Paard* van Robert Timmer zijn terug te vinden. Hint, het is niet altijd goed de pion voor het sterkste schaakstuk in te

ruilen!

ZIE DIAGRAM 1: GM Kasparjan, 1961. Wit aan zet wint. Het is de zwartspeler die mat dreigt, maar het is de witspeler die mat in drie geeft. Oplossing diagram 1: **1.Txc6+,dxc6 (1...Lc7 2.e8D mat) 2.Le6+,Kc7 3.e8P mat!**

ZIE DIAGRAM 2: naar een studie van E. Holm, 1917. Wit aan zet wint. Waar en hoe promoveert u? Oplossing diagram 2: **1.fxex8L! waarna zwart zijn paard verliest en wit met paard en looper mat gaat zetten. Ander promotiezetten leiden tot remise: 1.fxe8D of T is pat. 1.f8D of T wordt beantwoordt met 1...Pd7+! 2.Pxd7 (anders verliest wit zijn promovendus) pat!**

Reacties en inzendingen aan: Henk van Gool, vangoool.henk@gmail.com

Regels, ongeschreven regels en etiquette

De regels van het schaken worden door de wereldschaakbond FIDE bepaald. Net als in andere sporten bestaan er in de schaaksport ook ongeschreven regels, die iedere schaker zich in de loop der tijd eigen zou moeten maken.

Veel regels staan op papier. De laatste versie van de regels, die de FIDE heeft opgesteld, beslaat zo'n 31 pagina's. Hierin staan de basisspelregels van het schaken en de regels die tijdens wedstrijden van toepassing zijn. Daarnaast zijn er de nodige aanhangsels om bijzondere gevallen te beschrijven, zoals de condities die gelden voor het spelen van een schaakpartij met visueel gehandicapte spelers.

Veel wordt ook overgelaten aan de toernooiorganisatie of een arbiter bij een wedstrijd, zodat zij de regels kunnen toepassen al naargelang dat wenselijk is voor de plaatselijke omstandigheden. Zo is er een apart reglement voor de landelijke wedstrijden tussen clubteams dat, naast de FIDE-regels, nog eens zo'n dertien pagina's telt. Dat dat nog wel eens mis kan gaan, bleek in juni tijdens het Norway Chess Tournament 2015 in Stavanger. Nota bene de wereldkampioen, Magnus Carlsen, zelf liet in de eerste ronde op zet 60 zijn vlag vallen omdat hij dacht nog een kwartier op de schaakklok erbij te krijgen. Door-

dat hij te laat aan zijn bord verscheen had hij echter de mededeling van de toernooiorganisatie gemist, dat de reglementen met betrekking tot de bedenktijd ten opzichte van vorig jaar waren aangepast. Carlsen verloor dus op tijd en dat was natuurlijk een sensatie van jewelste. Zijn secondant had hem vooraf kennelijk ook niet op de hoogte gebracht. Het was extra zuur voor de Noor dat hij op dat

moment op winst stond. De toernooiorganisatie stak ook de hand in eigen boezem en beloofde de toernooiregels volgend jaar op meerdere manieren aan de spelers te doen toekomen.

Minder verplichtend, maar net zo belangrijk, zijn de regels die niet op papier staan. Deze hebben vaak te maken met het gedrag van spelers tijdens wedstrijden. De gewenste gedragingen van spelers staan voor een deel ook al in de reglementen beschreven, maar veel gewoontes zijn in de loop der tijd gemeengoed geworden. Een duidelijk voorbeeld hiervan is handen schudden voor aanvang van een schaakpartij en bij afloop om een nederlaag of

remise te bezegelen. Het is een kwestie van fatsoen en een teken van respect naar je tegenstander. Op topniveau hebben bepaalde spelers wel eens geweigerd elkaar de hand te schudden als de onderlinge verstandhouding niet best was. Gelukkig komt dit zelden voor.

Een andere ongeschreven regel vind je met name in Nederland terug en is internationaal niet zo in zwang. Het betreft hier het aanbieden van een consumptie aan je tegenstander. Dit gebeurt zowel intern op de club als tijdens teamwedstrijden. Bij sommige clubs bieden de spelers van het thuis spelende team mondeling hun opponenten een consumptie aan. Andere verenigingen zorgen voor consumptiebonnen bij de schaakborden. In bijvoorbeeld Duitsland is dit helemaal niet gebruikelijk. De regels zijn daar iets scherper. Een dergelijk aanbod zou daar als een poging tot beïnvloeding van de tegenstander kunnen worden gezien. Het hangt er vaak wel vanaf op welk niveau je speelt. Hoe hoger het niveau, hoe strikter de regels gehanteerd worden.

Het laatste nieuwtje met betrekking tot schaaketiquette, heeft te maken met kleding. Een schaker behoort in een serieus toernooi natuurlijk niet met zwembroek en badslippers aan achter het bord te gaan zitten, maar tijdens het EK in 2012 te Plovdiv legde de organisatie

de spelers kledingvoorschriften op. 'Kleding moet er netjes uitzien, geen gaten bevatten en vrij zijn van lichaamsgeur'. Schakers die een colbert droegen moesten zorgen dat dit in harmonie was met de rest van de kleding. Het decolleté van de dames mocht niet te diep zijn. Dit moest gaan gelden voor alle toernooien van de Europese Schaakbond. Sindsdien heb ik op één toernooi meegemaakt dat schakers werd verzocht niet met korte broek achter het schaakbord te verschijnen. Het lijkt dus wel mee te vallen met de uitvoering van deze regel. Een schaker hecht nu eenmaal aan lekker zittende kleding en dan boeit het hem niet zo hoe hij er uitziet. Zelf zie ik weer uit naar de bonte uitdossingen van spelers tijdens het grootste schaaktoernooi van Nederland: Tata Steel Chess, straks in januari.

Onze topman Anish Giri onberispelijk in het pak.

foto Etery Kublashvili